

Příručka pro zvýšení informovanosti seniorů v sociálních tématech 2023

ROZPOČET – OSOBNÍ, RODINNÝ

V současnosti platí více než kdy dříve, že by si člověk měl vést přehled o svých aktuálních příjmech a výdajích. Praktické období je 1 měsíc.

Vedle toho je dobré si plánovat finance i pro následující období – týdne, měsíce i roku (i na delší období).

Rozpočet

je rozpis financí, které se týkají určité osoby, nebo skupiny osob a které plynou dovnitř (příjmy) a ven (výdaje) během určité doby. Poté provedeme jejich vyhodnocení.

Osobní rozpočet

je rozpis týkající se určité osoby.

Rodinný rozpočet

je rozpis týkající se celé domácnosti. Rozpočet slouží k přehledu o příjmech a výdajích za dané období. Po jeho sestavení a podle výsledků můžeme naše potřeby i přehodnotit a aktuálně upravovat. Konečný výsledek dodržujeme.

Jak vyrobit rozpočet?

- vytvoříme seznam skutečných příjmů a výdajů,
- příjmy a výdaje porovnáme,
- příjmy a výdaje vyhodnotíme a poté eventuálně upravíme,
- sestavíme rozpočet, který budeme dodržovat a pravidelně aktualizovat.

Zadlužování je nejzávažnějším problémem v české společnosti. **Zadlužování se dá předejít, nebo alespoň snížit jeho rizika tím, že máme kontrolu nad finanční situací nejen své osoby, ale celé domácnosti.**

Vytvoření seznamu skutečných příjmů a výdajů

Příjmy

jsou peníze, nebo naturálie (odměna zaměstnanci, která není vyplacena v penězích, ale je uhrazena jinou formou – poskytnutím výrobku či služeb), které obdržíme za určité období, obvykle za měsíc.

1. Pravidelné příjmy

- mzda ze zaměstnání, výdělnky z brigád, důchody (starobní, invalidní, vdovský, sirotčí), příjmy z pronájmu nemovitostí, nebo příjmy z podnikání, příjmy ze spoření. Slouží k tomu, aby z nich byly hrazeny běžné a pravidelné výdaje. Také z nich vytváříme **úspory**, které jsou finanční rezerva do budoucna.

2. Nepravidelné příjmy

mimořádná odměna od zaměstnavatele, výnosy z cenných papírů, dědictví, výhra v loterii či soutěži, výpomoc rodiny či přátel. Především jsou pro jednorázové navýšení vytvářených úspor, a to s ohledem na řadu náhlých či nečekaných událostí v životě (ztráta zaměstnání, dlouhodobá pracovní neschopnost z důvodu nemoci či úrazu, platební neschopnost zaměstnavatele). Jejich výše kolísá, a ne vždy s nimi můžeme počítat.

Obecně se ke krytí takovýchto událostí doporučuje mít k dispozici rezervu nejméně ve výši tří měsíčních výdajů.

Výdaje

jsou peníze, které vydáváme za určité období, nejčastěji měsíc. Dělíme je podle účelu, např. na bydlení, energie, nákupy potravin, dopravu, léky, koníčky aj. V rámci jednotlivé kategorie pak budeme rozlišovat mezi výdaji nutnými a výdaji zbytnými.

1. Nutné výdaje

nájemné, splátky (úvěrů, půjček, leasingu apod.), platby za elektřinu, plyn, topení a vodu, výdaje na potraviny, drogerii, léky, oblečení a dopravu, Jsou to výdaje, které musíme zaplatit pro zajištění základních či nezbytných potřeb.

2. Zbytné výdaje

kouření, na různé koníčky, sport a zábavu, na dárky a na dovolenou, ... Jsou to výdaje, které v konkrétním případě nejsou nutné a za určitých okolností se jich můžeme vzdát či je alespoň omezit.

Dále výdaje dělíme na:

3. Výdaje průběžné

měly by být hrazeny z pravidelných příjmů.

4. Výdaje mimořádné

měly by být hrazeny hlavně z finanční rezervy, tj. z vlastních úspor.

1. Vytvoření seznamu

Ručně

Potřebujeme tužku, papír a eventuálně i kalkulačku.

Počítačem

Použijeme počítač či notebook a k tomu použijeme i různé programy anebo kalkulačky na webových stránkách.

Vytvoříme 2 sloupce, 1. pro příjmy a 2. pro výdaje. Postupujeme maximálně pečlivě. Pokud chceme mít seznam co nejpřesnější, nevynecháme žádnou položku. Shromáždíme doklady – výplatní pásky od zaměstnavatele, vyplacené příjmy z podnikání, výpisy bankovního účtu, dále uhrazené prodejní doklady, složenky, faktury apod..

Nezapomeneme na položky, které hradíme na delší období a které máme stanoveny, či jsou pro nás výhodnější roční předplatné MHD, roční povinné ručení na automobil, pojištění a daně za nemovitost.). Tyto částky podělíme tak, abychom získali částku za 1 měsíc.

2. Porovnání stanovených příjmů a výdajů

Po sestavení přehledu skutečných příjmů a výdajů je třeba každý sloupec sečíst a výsledky navzájem porovnat. Tak zjistíme, zda se příjmy a výdaje rovnají, či se liší, a jaká je tedy výsledná bilance – záporná, vyrovnaná či kladná.

3. Přehodnocení stanovených příjmů a výdajů

Zjistíme-li, že jsou výdaje vyšší než příjmy (záporná bilance), je třeba na tuto skutečnost neprodleně reagovat, neboť dochází ke vzniku dluhů, které se v případě, že je nebudeme řešit, budou jen prohlubovat. Postupovat při řešení výše uvedené situace budeme tak, že:

- a) snížíme výdaje,
- b) navýšíme příjmy,
- c) snížíme výdaje i navýšíme příjmy-ideální postup.

a) Snížení výdajů

Snížení některých výdajů, na rozdíl od zvýšení příjmů, lze dosáhnout zpravidla v krátké době. Přehodnocení a přizpůsobení výdajů může být provedeno různými způsoby. Třeba tím, že si rozdělíme výdaje na výdaje nutné a výdaje zbytné.

Je jasné, že v měsíci potřebujeme hradit minimálně nutné výdaje.

Omezit, snížit, či vyloučit můžeme zbytné výdaje – (např. tabákové výrobky, luxusní zboží) nebo služby (např. stravování v restauracích, návštěvy kina, dovolené v zahraničí), popř. nalezneme jejich levnější variantu či nějakou méně nákladnou alternativu, která se obvykle vždy vyskytuje.

Ke snížení výdajů také přehodnotíme a zkontrolujeme již uzavřené či připravované finanční produkty a smlouvy o nich. Jedná se např. o uzavřená pojištění, životní či investiční spoření. V případě existence více půjček či úvěrů lze zvážit např. možnost jejich sloučení do jedné (tzv. konsolidace), kdy výhodou může být jedna a souhrnně nižší splátka, nižší celkové poplatky či výhodnější úročení. Je třeba počítat s tím, že finanční ústavy neposkytují konsolidace zpravidla starobním důchodcům. Při všech těchto otázkách je ovšem třeba se nejprve poradit s finančním poradcem.

Samozřejmě není zpravidla jednoduché či snadné zbavit se již jednou zažitých návyků a omezovat svou spotřebu, ale na druhou stranu budeme-li se řídit rozumem a snahou o jisté sebezpřekonání, lze takovým omezením výdajů ušetřit poměrně významné částky.

Starat se o sebe s péčí řádného hospodáře může být novým správným návykem, který nás přivede ke klidu ve finanční oblasti.

Pokud je rozdíl mezi příjmy a výdaji velmi výrazný, učiníme větší změny-rozhodnutí zásadnější povahy, např. o změně velikosti bytu za účelem snížení nájmu, nebo o výměně automobilu či vůbec přehodnocení nutnosti jeho potřeby za účelem odstranění nákladů na pohonné hmoty a jeho provoz.

b) Navýšení příjmů

Zvyšování příjmů je většinou záležitostí na delší dobu, ale s přihlédnutím ke svým možnostem a schopnostem je dobré se aktivně snažit o jeho dosažení.

Příjem lze navýšit využitím možností ve stávajícím zaměstnání či výkonu povolání, např. snahou získat významnější či odpovědnější pracovní pozici. Příjem lze navýšit druhým či dalším (např. částečným) pracovním úvazkem, nebo brigádami. Dále stojí za úvahu změna zaměstnavatele nabízejícího lépe placenou práci či práci s lepšími možnostmi ohodnocení či přivýdělku.

Příjem si dlouhodobě můžeme zvýšit získáním nové kvalifikace, dosažením vyššího vzdělání, jeho prohlubováním, rekvalifikací, absolvováním kurzů či školení nebo změnou oboru. **Zvýšení znalostí a dovedností považujeme za dlouhodobou investici. Je to investice do sebe sama.**

Je třeba rovněž zjistit, zda nesplňujeme podmínky pro přiznání různých dávek státní sociální podpory či dávek v hmotné nouzi, a takových možností pak využít. Například na krytí nákladů na bydlení rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy poskytuje stát příspěvek na bydlení. V případě hmotné nouze lze požádat o příspěvek na živobytí, pomoc v hmotné nouzi, mimořádnou okamžitou pomoc či doplatek na bydlení. V případě, že jste se stali obětí trestného činu, lze požádat stát o poskytnutí peněžité pomoci k překlenutí zhoršené sociální situace (vzniklé v důsledku trestného činu ze strany třetí osoby-pachatele).

Vedle toho je třeba důsledně uplatňovat a vymáhat nároky, které máme vůči třetím osobám. To je neuhrazené výživné, nevrácená poskytnutá půjčka, náhrada škody, neuhrazená faktura a další naše nezaplacené nároky.

4. Určení rozpočtu, který budeme dodržovat a pravidelně aktualizovat

Rozpočet je dobré pravidelně kontrolovat a upravovat. I když nám vyjde kladná, či skoro stejná bilance, přehodnocujeme průběžně příjmy a výdaje tak, abychom si mohli vytvořit co největší finanční rezervu. Jedině tak bude rozpočet správně fungovat.

Zpravidla se doporučuje **přehodnocení rozpočtu vždy po uplynutí posledních 6 měsíců.**

Když v měsíci nemáme dostatek příjmů a vznikne nám výdaj, či výdaje, který nejsme schopni zaplatit, nazýváme je nezaplaceným dluhem.

Pokud tento dluh hradíme novým závazkem - např. půjčkou – jedná se o tzv. **dluhovou spirálu.**

DLUHY – JEJICH VYMÁHÁNÍ, ODDLUŽENÍ

1. Exekuce

Máte-li zpoždění např. se splátkou úvěru, může věřitel (ten, komu dlužíte) uplatnit vedle dluhu i určitou částku jako smluvní pokutu. Pokud nezaplatíte částku do daného termínu, může vaši pohledávku vymáhat soudně. V případě, že jsou nároky oprávněné, vydá příslušný soud rozhodnutí o zaplacení částky. Pokud vy jako dlužník nesplníte ve stanovené lhůtě dobrovolně, co vám soud uložil, stává se toto rozhodnutí podkladem pro exekuci, nebo výkon rozhodnutí (exekuční titul, titul pro výkon rozhodnutí).

Návrh na exekuci, nebo výkon rozhodnutí podává k soudu věřitel. Soud potom rozhodne o zahájení exekuce a pověří jejím výkonem soudního exekutora. V exekuci, či výkonu rozhodnutí se z věřitele stává oprávněný a z dlužníka povinný.

Způsobů výkonu exekuce je několik. Nejčastějším způsobem provedení exekuce jsou srážky ze mzdy, nebo zabavení majetku (movitých věcí – s výjimkou věcí osobní a pracovní spotřeby).

Hrazení dluhů v exekuci je velmi drahá záležitost, neboť k původnímu dluhu – jistě, se vymáhá i příslušenství – úroky z prodlení, smluvní úroky, smluvní pokuty, náklady oprávněného v nalézacím řízení, náklady oprávněného v exekučním řízení, náklady a odměny exekutorovi.

2. Insolvence

Jestliže máme alespoň z dluhy po splatnosti a nejsme schopni je uhradit, dostali jsme se do situace tzv. předlužení – insolvence. To je cesta, jak vypořádat své splatné závazky a také cesta, jak se dostat z drahých exekucí.

K nápravě této situace existuje zákonná možnost oddlužení v insolvenčním řízení. Jedná se také o osobní bankrot.

V insolvenčním řízení je dlužníkovi **ustanoven insolvenční správce**, jehož úkolem je v rámci možností dlužníkova majetku a příjmů jeho insolvenční vyřešit-zpravidla tedy **dojde ke zpeněžení majetku a z toho k poměrné úhradě dluhů věřitelů**.

Oddlužení (osobní bankrot) je soudem řízený proces na základě **insolvenčního zákona**, který vyžaduje dosti vysoký stupeň právních znalostí a především posouzení toho, zda dokážete **splnit podmínky oddlužení**. Posouzení Vaší konkrétní finanční situace a podání insolvenčního návrhu poskytují zdarma různé neziskové organizace, advokáti pak odborně a za úplatu.

Oddlužení trvá 5 let, pro určité skupiny osob 3 roky (starobní důchodci, invalidní důchodci II. a III. stupně). To znamená, že pokud splníte konkrétní podmínky oddlužení, které upravuje zákon, soud vás osvobodí od zbytku vašich nesplacených dluhů. O toto osvobození si musíte po splnění podmínek oddlužení zažádat.

Soud vydá usnesení, kterým se nesplacené dluhy stávají nevymahatelnými.

V současné době je v jednání novela insolvenčního zákona, která sjednotí lhůtu pro oddlužení pro podnikatele a všechny fyzické osoby na 3 roky.

Tato novela vychází z pokynu směrnice Evropské unie. Pokyn EU zněl pro všechny evropské státy sjednotit právní úpravu pro oddlužení na 3 roky pro podnikatele.

Nutno dodat, že naši zákonodárci udělali pro českou společnost víc, než jim bylo z EU nařízeno – rozšířili tento okruh osob i o fyzické osoby, tedy že 3letá doba oddlužení se bude vztahovat i na občany jako nepodnikatele.

SMLUVNÍ ZÁVAZKY

1. SMLOUVA O ÚVĚRU

Úvěrová smlouva má zákonem stanovené své obligatorní (nutné) náležitosti. Na jedné straně stojí ten, který čerpá úvěr – dlužník-debitor (fyzická, nebo právnická osoba) a na straně druhé ten, který úvěr poskytuje-věřitel-creditor (nejčastěji banka nebo nebankovní poskytovatel úvěru).

Smlouva je právně závazným dokumentem – dvoustranným, či vícestranným právním aktem, a proto je třeba jej před podpisem **vždy důkladně pročíst**.

Smlouva o úvěru je obecně upravena zákonem č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (dále také jako NOZ).

Je-li touto smlouvou poskytován spotřebitelský úvěr, vztahuje se na ni i zvláštní úprava podle zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Obligatorní (závazné, nutné) náležitosti smlouvy

Náležitosti smlouvy o úvěru jsou vymezeny v § 2395 a následujících občanského zákoníku, který upravuje následující podstatné náležitosti smlouvy o úvěru:

- a) povinnost úvěřujícího – věřitele (banka, nebankovní ústav, soukromá osoba) poskytnout úvěrovanému na jeho požádání peněžní prostředky do určité částky,
- b) povinnost úvěrovaného – dlužníka poskytnuté peněžní prostředky vrátit,
- c) povinnost úvěrovaného – dlužníka zaplatit úroky.

Smlouva o úvěru je smlouvou za účelem půjčení, tedy dočasného poskytnutí **peněžních prostředků za úroky**. K jejímu uzavření dochází již nabytím účinnosti přijetí nabídky a nikoli až skutečným poskytnutím peněžních prostředků. Úroky se však platí jen za dobu od poskytnutí peněz do jejich vrácení (není-li ve smlouvě dohodnuto jinak).

Smlouva o úvěru musí tedy obsahovat **identifikaci obou smluvních stran, určení celkové částky úvěru a povinnost vrátit čerpanou částku spolu s úrokem** (bezúročné poskytnutí peněz nemůže být úvěrem).

Smluvní strany

- 1) **úvěřující** (strana, která poskytuje úvěr),
- 2) **úvěrovaný** (strana, které je úvěr poskytován, resp. která úvěr přijímá).

Na obou stranách může být právnická i fyzická osoba.

Je-li poskytování úvěrů předmětem podnikání úvěřujícího, musí mít úvěřující oprávnění k poskytování úvěrů buď na základě zvláštního zákona (to platí např. pro banky, spořitelny a úvěrní družstva), anebo živnostenské oprávnění. Poskytování úvěrů je volnou živností, avšak poskytování spotřebitelských úvěrů je živností vázanou, u které musí být splněny určité kvalifikační předpoklady. Také úvěrovaným může být jak podnikatel, tak osoba, která není podnikatelem, tj. spotřebitel.

Lichva

Obecně lze říci, že **lichva** je název pro situaci, kdy si půjčíte peníze a je vám účtován výrazně vyšší úrok a další poplatky, než je obvyklé.

Lichva se také nazývá úžera. V podstatě jde o závazek, který je nepřiměřený (úroky) k zisku závazkem získanému (úvěr).

V minulosti – stav před rokem 2014 - se občanský zákoník definici lichvy nevěnoval. A tak, ačkoli byla lichva trestným činem, bylo těžké ji ve sporu prokázat právě kvůli absenci jasnějšího popisu. Soudy tak mohly zneplatnit lichevní smlouvy spíše pro rozpor s dobrými mravy. Od novely nového občanského zákoníku v roce 2014 byl rozšířen smysl lichvy u půjček za hranice přehnaně vysokých úroků.

Podle § 1796 nového občanského zákoníku (NOZ) je z titulu lichvy neplatná každá smlouva, při jejímž uzavření jedna strana zneužila-tísň, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení či lehkomyšlnosti druhé strany za účelem získání plnění, jehož hodnota by byla vzhledem ke vzájemnému plnění v hrubém nepoměru. Takové zneužití lze považovat za nemravné jednání.

Smysl ustanovení tak může postihnout nejen typické případy lichvy, ale i praktiky nepoctivých obchodníků, kteří se snaží přimět například seniory ke koupi zboží za nepřiměřené ceny.

Spotřebitelé se tak mohou domoci zrušení lichevní smlouvy z předváděcí akce nikoliv pouze po 14denní lhůtu pro odstoupení od smlouvy, ale také v obecné 3leté promlčecí lhůtě.

Pro stanovení lichvy musí být splněny tři podmínky:

- 1) lichvář musí získat plnění, které je v hrubém nepoměru s tím, co musel plnit on,
- 2) tíseň, nezkušenost, rozumová slabost, rozrušení nebo lehkomyšlnost úvěřovaného – druhé strany,
- 3) tuto tíseň či jiné vyjmenované okolnosti musí protistrana zneužít k tomu prospěchu, který je v hrubém nepoměru.

Ujednání o úrocích bude relativně neplatné. Této neplatnosti se může dovolat ale pouze úvěřovaný, nikoliv úvěřující.

Ve smyslu § 218 trestního zákoníku může takové jednání úvěřujícího naplnit i znaky skutkové podstaty trestného činu lichvy.

2. SPOTŘEBITELSKÝ ÚVĚR

Spotřebitel je člověk, který jedná mimo rámec své podnikatelské činnosti či samostatného výkonu povolání.

Vedle obecných ustanovení o úvěru v NOZ, má spotřebitelský úvěr zvláštní právní úpravu – ta je obsažena v zákoně č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Spotřebitelský úvěr je odložená platba, půjčka, úvěr nebo jiná obdobná finanční služba poskytovaná nebo příslibená spotřebiteli poskytovatelem nebo zprostředkovatelem.

Má řadu forem, a to od klasických hotovostních úvěrů, nákupy zboží na splátky, přes úvěrové (kreditní) karty, tzv. mikropůjčky až po hypotéky a jiné úvěry na bydlení.

Aby byl úvěr považován za spotřebitelský, musí splňovat ještě některé další zákonem vymezené podmínky, např. nesmí být nižší než 5 000,- Kč a vyšší než 1 880 000,- Kč a nesmí jít o úvěr na bydlení, který by byl současně zajištěn nemovitostí (což je typicky hypoteční úvěr, jehož nová právní úprava se právě chystá).

Roční procentní sazba nákladů (RPSN)

Roční procentní sazba nákladů, zkráceně RPSN, jsou celkové náklady spotřebitelského úvěru, které jsou vyjádřeny jako roční procento z celkové výše úvěru. Je povinným údajem smlouvy o spotřebitelském úvěru.

Podle hodnoty RPSN zjistíte, za jak draho si podle vybrané smlouvy kupujete peníze. Procentuální vyjádření ukazuje, jak velkou část úvěru spolu se všemi dalšími poplatky musí spotřebitel uhradit během jednoho roku.

RPSN zahrnuje veškeré náklady spojené s úvěrem – např. jednorázové poplatky za uzavření smlouvy, poplatky za správu či vedení úvěrového účtu, za převody peněžních prostředků nebo za sjednané pojištění schopnosti splácet.

RPSN je zásadním srovnávacím prostředkem pro různé nabídky úvěrů a posouzení jejich skutečné ceny, tedy čím je RPSN nižší, tím je finanční produkt výhodnější.

K výpočtu RPSN lze používat webové kalkulatory (např. kalkulator Finančního arbitra).

Zákaz rozhodčích doložek

Od 1. 12. 2016 není možné v jakýchkoli spotřebitelských smlouvách (nejen ve smlouvách o spotřebitelském úvěru) sjednávat rozhodčí doložku (rozhodčí smlouvu).

Spory mezi stranami smlouvy již nesmí být rozhodovány rozhodci v rozhodčím řízení. Spory se spotřebiteli tak od té doby dle českého práva spadají výlučně do pravomoci obecných soudů.

Dřívější právní úprava (před 1. 12. 2016), kterou byla dána pravomoc rozhodnout spor rozhodcům, zůstává nedotčena a tyto spory tak mohou být rozhodnuty rozhodci i po nabytí účinnosti novely dle dosavadních předpisů.

Uvažujeme-li o možnosti vzít si úvěr, lze jen doporučit zjistit si dopředu informace a recenze o daném poskytovateli úvěru, zejména pak v případě, že jím má být nebankovní subjekt.

O serióznosti poskytovatele úvěru a podmínkách půjčky se dá také hodně zjistit z navrhované úvěrové smlouvy. Zkontrolujte si, zda smlouva obsahuje náležitosti – veškeré informace požadované zákonem o spotřebitelském úvěru (viz str. 9, 10). Pokud ne, ptejte se proč, a žádejte jejich doplnění:

Když nám banka či jiná instituce opakovaně **odmítne poskytnout úvěr či půjčku**, měli bychom se nad tím určitě zamyslet. **Na půjčku neexistuje automatický nárok.**

Banka velmi důkladně zkoumá podmínky pro poskytnutí úvěru, či půjčky pro Vás tak, abyste mohli svůj závazek splácet a nedostali se do dluhových a dalších (např. soudních) potíží.

Po zamítavém přístupu banky není dobré volit půjčení od jiného nebankovního subjektu. Ten Vám sice může půjčit i bez nahlížení do registru a podrobného zkoumání vašich příjmů, ale pokud byste takový závazek uzavřeli, vystavujete se do budoucna velkým potížím při splácení půjčky, úvěru.

Zásadně není v pořádku reagovat na jakékoliv nabídky, ve kterých figurují směnky či šeky, stejně jako využívat nabídky poskytovatelů, kteří vyžadují, aby klienti telefonovali a vyřizovali úvěr přes předražené telefonní číslo.

Taková jednání jsou v přímém rozporu se zákonem o spotřebitelském úvěru a jsou jednoznačným dokladem neserióznosti daného subjektu.

Spory mezi věřiteli nebo zprostředkovateli a spotřebiteli při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru může rozhodovat také finanční arbitr na základě zákona č.229/2002 Sb., o finančním arbitrovi.

Brožura byla vytvořena v rámci projektu

„Zvyšování informovanosti seniorů v sociálních tématech“ spolufinancovaného Magistrátem hl.m. Prahy

PRA
PRA
PRA
PRA

HA
GUE
GA
G

Asociace sociálního poradenství

Sabinova 3/287, 130 00 Praha 3

tel.: +420 777 257 568

e-mail: hynek.kalvoda@socialniporadenstvi.cz

www.socialniporadenstvi.cz

